

ten att »tekniska« uppgifter av ovan exemplifierad typ skulle, generellt sett, förlora i stället för att vinna i trovärdighet, om de återfinns i »vittnesberättelser med samtida offentlig adressat« (ovan)?

Ett källvärderingsproblem för avhandlingen har varit att den, som Saxtorph korrekt refererar, »ved mange kamphandlinger kun har een kilde at bygge på og derved kommer ud i Langholms dilemma 'sikre slutninger ud fra én beretning'«. Han förmodar att jag härvid handlat enligt min deklarerade avsikt, dvs. att jag »kun slutter ud fra én beretning, når alle Langholms 3 betingelser er opfyldt«, men samtidigt får han »indtryk af, at der er spillerum for megen vilkårlig subjektivitet« (s. 306; jf. Artéus, s. 20–21). Det är lätt att vittna om »intryck« men vad har det för bevisvärde? Saxtorph anför *ett* exempel på subjektiviteten i fråga, och det har han själv skapat genom slarvig läsning. Sålunda tillvitar han mig att ha använt »en allenestående passus om et russisk bagholdsangreb 'mit gefällen piquen aus dem busche hervorspringen' som et gyldig udsagn om det russiske angrebstempo« (s. 306). Vad jag faktiskt skrivit innebär emellertid raka motsatsen till vad han tillvitar mig. Jag citerar avhandlingen (s. 58): »Om deras tempo i anfallsstrid yttrar sig endast Weihe, som bevittnar vid Poltava hur Roos' bataljoner överraskas av ryskt infanteri som 'mit . . . gefälten piquen aus dem busche hervorspringen'. Sannolikt anföll *dock* (kursiverat här) tsar Peters bataljoner — liksom Karl XII:s — *normalt* (dito) i högsta exercistempo« (= medel-snabb gångmarsch). Weihes uppgift tillkänns m.a.o. *inte* giltighet som »udsagn om det russiske angrebstempo« under normalförhållanden (om annat än den normala/institutionaliserade/konventionella stridstaktiken är det i avhandlingen aldrig fråga. Artéus, s. 11 och flerstädes).

I övrigt rymmer recensionen en del synpunkter på hur avhandlingen borde ha sett ut. Jag ser emellertid föga mening i att ta upp dem till diskussion, eftersom de för mig gör tydligt att Saxtorph inte är förtrogen med forskningsläget.

EN REPLIK

AF

AXEL BOLVIG

Niels Skyum-Nielsen bemärker om min bog »Billeder — sådan set« at dens 25 tekstsider nærmest er »en ubetydelighed i sammenligning med de kunsthistoriske værker med metodisk sigte«. Ja, det er da så sandt som skrevet. At skrive en metodebog til gymnasiebrug fordrer en indskrænkning nøjagtig som det er tilfældet med Skyum-Nielsens skrift »Om historiens kilder« (i tillæg til Gads historie for gymnasier og seminarier, 1965) som på ca. 11 tekstsider søger at fortælle skoleeleverne om et mægtigt emne som andre historiske metodikere har brugt tusinder af sider på.

Senere mener Skyum-Nielsen at mine slutninger om billeders »ikke-diskursive symbolfunktion« er direkte betænkelige, for mine spørgsmål til f. eks. Quentin

Matsys maleri vedr. bankierens omhu? initiativrigdom? eller gridskhed? fordrer svar som intet har at gøre med diskursive symboler. Jamen selvfølgelig har et verbalsprogligt svar på et spørgsmål til et billede som forudsætning verbalsprogets diskursive opbygning. Forskellen ligger i at en verbalsproglig kilde p.g.af sin struktur klart kan sige: »denne bankier er gridsk« hvorimod det »ikke-diskursive« billede netop ikke har denne præcision i udtrykket. Derfor bemærker jeg også i bogen at billedets udsagn er afhængige af den spørgsmålsstillende historikers historiesyn.

Skyum-Nielsen citerer mig: »hvis Holbeins maleri stadig havde eksisteret, ville det her viste billede (nemlig en kopi) være en sekundær kilde og som sådan ubrugeligt« og det er galt hævder Skyum-Nielsen »da en sekundær kilde altid kan bruges som kilde til sit ophav«. Det er netop hvad en ret stor del af min »ubetydelige« bog søger at komme ind på. Hvis Skyum-Nielsen desuden havde citeret den lige foranstående sætning: »Billedets kildeværdi til belysning af kongens personlighed er altså yderst ringe« ville det klart fremgå hvad meningen er: en kopi er ubrugelig i forhold til originalen m.h.t. de spørgsmål vi stiller til billedets meddelende indhold, her om Henrik VIII.

Foruden »Billeder — sådan set« inddrager Skyum-Nielsen bl. a. min artikel fra 1976 og finder ved sammenligning »en lidt kaotisk modstilling af principper«. Det kan da godt være at principperne virker kaotiske — selv foretrækker jeg at betragte dem som udtryk for en (forhåbentlig fortsat) udvikling i et historisk-metodisk arbejde. En udvikling bort fra kildekritikkens dominans i historisk metode. Selvfølgelig er kildekritikken »af afgørende betydning« (jfr. »Billeder — sådan set«, s. 9) men en ensidig focusering på samme er vildledende. Når Skyum-Nielsen i sit ovenfor nævnte skrift »Om historiens kilder«, s. 18 ved en indtrængende kildekritisk analyse af et billede finder frem til at det er sammensat af tre fotografier så er det kildekritik på højeste niveau. Men når disse kildekritiske betragtninger under overskriften »Trick med fotografier« fungerer som isolerede — i sig selv tilstrækkelige — oplysninger bliver de vildledende. Det er i forhold til billedets oprindelige udsagn og anvendelse ligegyldigt om Görings hoved er anbragt på en voksdukke med en slagterøkse ved hjælp af tre eller den sags skyld 10 sammenklippede fotografier. Det omtalte billede er en fotomontage af John Heartfield og blev af ham (og gruppen bag AIZ) anvendt i kampen imod nazismen. Det er et væsentligt visuelt indslag i Tyskland i 1933 og som montage naturligt sammensat af flere fotografier. Skyum-Nielsens undersøgelser kan benyttes til at opklare Heartfields arbejdsmetoder og de er inden for montagens historie meget centrale. Men når disse kildekritiske undersøgelser uformidlet kan føre til at andre historikere kan kalde Heartfields anklagende montage for et ikke særlig smart fif (jfr. min artikel fra 1976) så viser det utilstrækkeligheden ved en ensidig focusering på kildekritikken.

Beslægtede betragtninger har bl. a. ført mig til i 1976 at skrive lidt anderledes end i 1974.